

Иренин
Бади

СЛУХЕРС

ЭРДНИН БАДМ

ХАЛЬМГ „ОБЛЛНТ“
КАЛМЫЦКИЙ „ОБЛЛНТ“

С Э Э Х Л Э

Соответствует ли моему к печати
и утверждаю,
Руководитель типографии предприятия
«24» Калмыцкая 1961 г.

Хальмг дегтр харнач
Элст — 1961

61-9

ЖИРЬЛИН ХААЛЬ

Һурви эклцтэ, дөрви һарцта наадн.

НААДНД ОРЛЦХ УЛСНЬ:

1. ЖИРЬЛ, Бадмин гергн, 29-тэ.
 2. БАДМ, Жирһлин залу, кулакин көвүн, 35-та.
 3. ДОРЖ, Угатыя күүнэ көвүн, 22-та.
 4. ЦАҢАН, нутгин күүкд улсин парвляна толһач.
 5. ЦЕРН, колхозник, 40-тэ.
 6. ҚООКУ, колхозниц.
 7. САРҢ, колхозник.
- Хойр-Һурви күүкд улс.

Хальмг ишкэ гөр, уньна бөгст бүрүһин шүдн маля хавчулһата бээнэ. Баран, орндг.

НЕГДГЧ ЭКЛЦ

Жирл орнаси шинкн босж бээнд, залуиннь келинь ишкэд орна.

БАДМ. (орнаси босад уга бээж). Үснчн ут, уханчн ахр, махлатаһас биш, малла эдл, кишвэ! Үд күртл унтчкад, нанд эрклхэр намаг серүлвч?..

ЖИРЛ. Яһсн күмбвт, мел даңгин, согту күүнлэ эдл, үзг чиг уга хээкрэд бээх, һалзурад бээх! Деерти һал үд болж оч, босхнтн! Ода мел манд бээнэ гигэд бэл уга, тер үкр, мөрэн хэлэж асрх кергтэ. Эс гиж кен хэлэхмб?

БАДМ. Чи, гергн, дала үг бичэ келэд бэ! Чамар уха заалһхм угав. Гарну, үкнү, чини юн керг ода? Нанла өглдхэр намаг серүлсн болхговч!

ЖИРЛ. (Үкрэн саахар авси саван оркад.) Танд ямаран гем һарһсн болхв?.. Игглэн нан тал хээкрэд бээдмт! Тэвси хөвэси давдг арһ уга... (Уульна.)

БАДМ. Юңгад уульжахмчи?! Уульх, чини үксичн авси биш!.. Игэд күүнэ өөр юмн уулад бээхлэ, жигшүр күрнэ... һарч тер үкрэн сааж авхичн!

Жирл хормаһарн нульман арчад, суулһан авад, һарна.

БАДМ (орнаси босн бээж). Эндр невчки юм уухм кевтэл, эс гиж толһам өвдэд бээж — маңһарлж бээх кевтэв...

ЦЕРН (орж ирнэ). Менд бэнч, шинкн орнаси босжах кевтэмч?..

БАДМ. Менд, менд, өцклдүр невчки юм уучкн, ода толһам өвдэд, маңһарлад алжана. Нэ, келжэ! Ямаран сонһ-сорм зэнг бээнэ?

ЦЕРН. Өцклдүр хург болси, мана ээмгин ахлач — нийцж малан өскхмн, худг малтж нег худгас усан уухмн гиж келв. Оньһж сээнэр медл уга, хэрү өгч чадси угавди; зэрмнь келнэ, мал негдүлэд шаңд авхмн гинэ, хадулси өвс, малтси худгиг бас. Эк-толһань цур медгдж өгхш.

БАДМ. Кен теднлэ мал негдүлж өскх билэ! Йир тигж келдгнь медгдж бээхгов. Негдүлсн малас юн олз үзх билэч? Терчн худл! Арһта болхла зулж үзхмн, кен-негнәннь келсн үг соңсад бээхмн. Бор мөрм, бөдүн шүрүн малям бээсн хөөн би ээш чигн угав, үкш чигн угав.

ЦЕРН. Терчн үнн-ла, тигв чигн олнас өнчрэд, ооляд, альдаран одхв? Олиг дахж, теднлэ эс йовхла, юн жүн болдм бидн...

Жирһл цэ бэрсн орж ирэд, цээһэн кеж бээнэ.

ЦЕРН. Жирһл, мөнд бэнт? Нүднтн яһсмб, уульсн болвзат?

БАДМ. Ай, терчн керг уга юмн деерэс өрүнэ ууляд һарч одла. Церн, ода эн гергиг хэлэһич. Күүнэ дүрсн бээнү аль угай? Энүг үзэд оркхла, мел дотр бийэсм бөөлжүм хутхад одна. Үүнэс келтэ сээнэр жирһл үзж бээхшв, ода мел яһж керлдэд, ноолдад бээхв!..

ЦЕРН. Бийчн невчк догшнч, энчн эн цагт күүкд улст һар күрх йосн уга, чи болһаж бэ, эс гиж бийдчн му болад одвза...

Тигж келхләнэ Жирһл саналдад, эмсхлән авад, чирәнэ онгдарсн болад одв.

ЖИРҲЛ. Цэ уухнтн, эс гиж көрч одх.

БАДМ. Церн, уралан сууһад, цэ у. Жирһл, цаадк бортхта эркән нааран өгич.

Жирһл босад, авад өгнэ.

ЦЕРН. Өрүн өрлэ эрк ууһад ю кенэт, би болхла, өрүһэр эрк уудгов. (Цээһэн амсчкад, хэрү өгнэ).

Жирһл цээһэн хураһад авкна.

БАДМ. (бортхта эркән авад.) Эс уудг болв чигн, амсх кергтэ болхгов. (Кеж өгнэ.)

ЦЕРН. (авад амсад, хэрү өгнэ). Мууха догшн амтта юмби.

БАДМ. (уучкад). У-у-у, амрад одвш,— толһам өвдэд үкжэлэв.

Жирһл эн хоорнд һарч одна. Һаза мөрн тергнэ э һарна.

ЦАҲАН. (Һ а з а.) Эгч, нернтн кемб?

ЖИРҲЛ. (Һ а з а.) Мини нерн Жирһл.

ЦАҲАН. Не, наарти, Жирһл, герт ортн. Күүндий хожурн.

Шаһан Жирһл хойр орж ирнэ.

ЦАҺАН. Меңд бэнт?

БАДМ. Бээнэ, бээнэ. Уралан һарад суутн. (Жирһ-лүр). Герт күн ирхлэ, модн болад зогсад бээдмч, һарад шулун хот ке.

Жирһл Цаһаниг хэлэхэд, зогсад бээнэ.

БАДМ. (Жирһлүр). Чижндчн бууһин сумн эс тус-си болхнь, һарч хот ке гинэв. Күүнэ нег келсн үг соңш-го яһсн му заята эһтмч.

Жирһл һарад йовж одна.

ЦАҺАН. (Үүднэ өөр одад). Жирһл, Жирһл на-артн. Би хот уухшв, минь одахн хот ууһад һарлавдн. Наартн, герт ортн, танла күүндх үг бээнэ.

Жирһл залуһасн ээмэд, орж бээхм уга.

ЦАҺАН. Залу ах, һарад гергэн наар гигит. Нанд хот керг уга, арвн тавн дууна һазрт йовчкад, хот ууһад йовхм биш...

БАДМ (зүн ирг талан хэлэж бээһэд). Эй, герт ор гинэв!

Жирһл орж ирэд, зүн бийд зогсна.

БАДМ (босад, хазаран авад). Дү жүүкн, на-маг иртл, хэрэд чигн одхт, би мөрн тал һарнав. Меңд хэртн. (Цертэ хоюрн һарч одна).

ЦАҺАН. Нааран һартн танла күүндх төр бээнэ. Күн уга деер невчк күүндий. Нанас бичэ эмәһэд бээтн, на-аран һартн. Би бас танла эдл игж дажрулж йовсон күмбв. Ода энтн, цаг хүврэд, йосн сольгдад, та бидн эгч дү мет, залу, күүкд улс—цуһар эдл бээх зөвтөвдн.

ЖИРҲЛ. Уга, би танас ээж бээхшлв. (Эмәсн бэ-эдл һарад, келхэр седв чигн, келж чадл уга бээнэ).

ЦАҺАН. Ода юунас эмәж бээхмт? Би нутгин күүкд улсин парвляна халхас йовсон күмб. Ээх-ичх юмн уга. (Босад, Жирһл тал одна!) Жирһл, та залутаһан хоюрн сән бэнт?

ЖИРҲЛ. Хэәмнь, дү жүүкн, бийчн эс үзвч ямаран кевәр маниг бээхиг? Хэр күн бээтл иим эвр үзүлж, иим үг келсн күн ямаран бээхнь нам эврән медгдж бээх угав... (Уульна.)

ЦАҺАН. Жирһл, бичэ уультн. Ода би балһснас күү-кд улсин кергәр адһмта йовж йовнав. Тигэд сөн үг күүндс гилэв, нааран хэлэтн.

КООКУ (герчин хаза). Жирл, гертэн бэнч?

ЖИРЛ (нульмсан арчад). Нааран ор, Кооку.

КООКУ (орж ирэд). Менд бэнт?!

ЖИРЛ. Нааран су, эн жүүкд жүн нутгин парвлянас йовж.

ЦАНАН. Нааран суутн, күүндий. (Кооку сууна!). Бидн, күүкд улс, күмн эмтн дунд кезэнэс авн залусдан дажрулад, түүнэ зарц болад йовдг билэвдн, ода мана советин орн хаана йосиг хольвлад, шин йос тогтаһад арвн һурвн жил болж йовна. Эн йоснд багтгч улс цуһар, күүкд улс, залу улс гиж йилһм уга эдл бээж, нег-негэн күндлж, эңкрлж, нег-негэн дажрл уга бээх зөвтэвдн.

ЖИРЛ. Күүкд жүн эн йоснд залу күүнлэ эдл, мухла болл уга бээхм гинт?

ЦАНАН. Э... тиим, тиим. Насни туршар хөв тату йовсн, өлн-түрү, дажрулж йовсн улсиг мухла бээдлэсн гетлгж, тедниг жирлүр орулхар бээх йосна төрд күүкд улс бас орлцх зөвтэ юмн.

КООКУ. Ода бидн ямаран кевэр бээхмб?

ЦАНАН. Ямаран кевэр бээх билэ?.. Залу жүн ямр кевэр бээнэ, тер мет, теднлэ эдлэр бээхмн.

ЖИРЛ. Кезэ тер цаг нааран, манд ирхмб? Эндр өдр күртл бидн көөтэ хээснлэ оралдад сууна бишийвдн. Сурһульта танла эдл биш. Ода күртл йосна чинринь йилһж медад угавдн.

ЦАНАН. Жирл, юн гиж бээснтн өнв! Йосн кедлмшч улсин һарт бээсн хөөн, олнаннь сэ хээһэд, эмтнэ жирл тогтах юмн. Олна сэн, күндлгдсн күүкд улс чигн амрх зөвтэ.

КООКУ. (Цаһана чеежд бээсн Ленинэ зург үзэд). Эн зургтн кенэв?

ЦАНАН. Эн—Ленин гидг жүн. Олн-эмтнэ төлө насн-жирлларн ноолдж йовсн жүн. Эн күүнэ кетлврэр, зааврар 1917 жил Эрэсэн кедлмшчнр хаана йос хамх цокад, советин йос тогтасн мөн.

ЖИРЛ. Ленин гидг күүнтн иим бээж кевтэм! Би урднь үзэд чигн, соңсад чигн уга билэв.

КООКУ. Ода эн жүн альд бээнэ?

ЦАНАН (саналдад желнэ). 1924 жил туула сарин 21-д өңгрж одла.

ЖИРЛ. Иим ик, алдр ухата Ленин өңгрсн хөөн эн улс яахмб, арднь ода кен бээдв?

ЦАНАН. Ленин өңгрдг болв чигн, түүнэ бүрдэсн

Коммуна партъ бээнэ. Ленинэ заасн заавр, түүнэ келж йовсн үг, түүнэ бичсн дегтрмүд манд герэсн болж үлдв. Ленинэ сурһмжар бидн ода ик эркн төрмүд жүцэж, алдр Ленинэ хаалһар социализм тосхж йовнавдн.

ЖИРҢЛ. Нертн кемб, би нам сахнда сурхар билэв, мартж оржжв.

ЦАҢАН. Мини нерн Цаһан. Жирһл, балһсн тал манһур иртн, би танд кесг юм үзүлнэв.

ЖИРҢЛ. Балһснд одад танла харһх болхла—одх билэв. Таниг олж чадшгов, намаг жүн илгэш чигн уга, хату заян...

ЦАҢАН. Төркндэн оддвт? Оддг болхла, төркндэн однав гигэд күрэд иртн. Тер шидр тана төрл-садн жүн угай?

ЖИРҢЛ. Нам энтн сэн селвг, балһснд мини наһцхм бээнэ, түүнэ герт одад, таниг хээһэд олж үзнэв.

ЦАҢАН. Нэ, сэн Хальмг күүкд улсин ах парвля хээһэд олхлатн, би тенд бээхв. Ода ора болж йовна, би йовнав. Намаг нохаһасн хөрэд, терпндм жүргтн.

ЖИРҢЛ. Күрглго, зуг бичэ марттн. Би яһад болв чигн жүрч үзхв.

ЦАҢАН. Менд бээтн! (Һарна.) Жирһл дахлдн, һарч одна!

ЖИРҢЛ (гертэн орж ирэд). Ямр кишгтэ, сээхн күүкмб, би бас үүнлэ эдл кишгтэ болхн яһнав — бас эн кевэр бээх биший... Саак көөтэ хээсн, хар гер, маля-модн... (Ууляд, орн деерэн унна.)

Көшг хаагдна.

ХОЙРДГЧ ЭКЛЦ

Негдгч һарц

Эжго тег, көкрсн ноһан шавшад бээнэ, нари һарад, мандлад оч.

ЖИРҢЛ. О ях, ях, яһсн му заята заяч намаг заясн болхв! Һазр деер намас онгдан, хөвэсн хольжсн жүн бээдв? Орчлнд мана хальмг күүкд улсла эдл мухла болж бээдг улс бээдв гилчи? Баһ бичкн цагасн авн хамдан өссн Дорж ода альд йовдг болхв? Түүнэ келсн үгиг үктлэн мартш угав. Э, келсн үгнь алтнд орхнь сээхн, эңкр билүс! Му заята эк эцг хойр... эркин эзн, аля-зершг күүнд күчэр өгсн бишв. Көөрк, Дорж-минь,

күүнд тоолгдл уга, чидлнь күрл уга, хуучна авьяс күчтэ болад өнчрэд үлдсн бишв!.. «Жирһл, бидн хойр өсхлэрн, тана ээж аав хойрла эдл, цүүгэн уга, нег-негндэн дурта, сээхн кевэр бээхмн»,—гиж Дорж келсн биший... (Уульна). Ода би өдр болһн маля үзж, көөтэ хээсн малын көл хойран хоорнд хавчгдж юуни төлө бээсм энв!.. (Күнаашхиг үзэд, босад, ээмсэд, йовхарседнэ.)

ДОРЖ. Жирһл, Жирһл, альдаран? Наар, күүндий, юунас ээвчи?

ЖИРҺЛ. Онгдан күн болһад, икэр ээчкүв... Альдас йовж йовнач? Үзгдл уга хама бээһэд бээнэч?

ДОРЖ. Би балһснас хэрж йовнав. Не, чи, Жирһл, яһж бээнэч? Хааран? Бадмтаһан яһж бээнэч?

ЖИРҺЛ. Ай, йир юн сэн юмн бээх билэ... Саак маля көөтэ хээсн хойран хоорнд хавчгдад үкжэнэв. Даңгин керүл-цүүгэтэ бээнэвдн. Эс үзсэн үзжэнэв...

ДОРЖ. Ода яахв, мухлаг үзтхэ гигэд заясн юмиг... Тигв чигн түнэс хаһцж болх... Бидн хамдан өсэд, нег-негндэн дурта билэвдн, амн үгэн авлцлавдн. Ман хойран седкл негддг болвчн, жирһлмдн ханыцсн уга. Хуучн авьяс ах болад ман хойраг салһснь тер, бидн, теңгрин үүлнлэ эдл, салж одвдн.

ЖИРҺЛ. Дорж терчн чик. Би чамд үнн седклэрн дурта билэв, ода яахв... Аав ээж хойраннь үгэс һарч болш уга болад, эркнч, аля, өздн. Бадмд дурго бийм одлав. (Уульна). Дорж, би гөмтэв...

ДОРЖ. Уульд керг уга, уульснас юн олз бээнэ?... Бадмд чи эврэ сэн дурар одсн бишч, чамаг эк, өцгчн күчэр өглэ. Чамаг би гөмшөж бээхшв. Ода мини келхм: Бадман хаяд, нанд ир.

ЖИРҺЛ. Дорж, би аав-ээжиннь седкл эвдж чадш угав. Яһж чамд одхв, эмтн му келх. Ичкевтэ юмн болх, ода болш уга. Цецгэ кевтэ урһж йовсн цогцм ода үрв. Седклэрн чамд дурта болвчн, Бадмиг хайж чадш угав. Ман хойран хаалһ хол...

ДОРЖ. Не, тигхлэ сээхн менд бэ, Жирһл. Хаалһчн өмнчн бээнэ, чик хаалһдан орж ав. Кишгчн өвртчн бээнэ, кишгэн эдлж чадл уга йовнач. (Дорж йовж одна.)

ЖИРҺЛ (ардаснь). Дорж, Дорж!.. Соңссн уга... Аав-ээж талан хэрэд одхла яахв... хэрү гертэн ирхлэ, залуһин маляг яахв... Ода ямр кевэр Цаһанд күрдмб?..

Көшг хаагдна.

Хойрдгч нарц

Сурхуль сурдг герт долан-нээмн гергд сууцхана. Теди хартан дегтр, карандаш бэрцхэж, сурхуль дасжацхана. Цаһан чанһар умшжана.

ЦАҺАН. «Мана советин йоснд хот кедг күүкд күүнэ бийнь төр медх арһта, сурхульта болх юмн» — гиж Ленин келхлэрн, аль чигн зөв уга, залудан болн бүлдэн мухла йовсн күүкд улсиг тер зовлцгаснь гетлгэд, сурхуль сурһж, уха эрдм дастха гиж келсн мөн. Ода үүнд бээсн күүкд улс, мана хальмг күүкд улсин зовлцгиг үзсн, медсн, эврэ цогцарн эдлж йовсн улс.

ЖИРҺЛ. Ода чигн залусдан дажрулдг күүкд улс дала.

НЕГ КҮҮКД КҮН. Хальмг күүкд камзол өмсэд, өрчөн шахад, садв гемэр үкэд бээдгнь бас дала.

БАС НЕГНЬ. Аав-ээж ода күртл маниг күчэр күргнд өгнө.

ЦАҺАН. Ода үүнэсн хэрэд, ардан бээсн күүкд улсиг цуглулад, эн келгдсн, соңссн тоотан теднд цээлһж келж өгтн. Бидн цуһар күүкд улсин уханд сегә-серл орулх зөвтә улсвдн. Угатая улсиннь йосан дөннж, күмн эмтн цуг—күүкд күн, залу күн гиж йилһән уга—делгү жирһх цагтан күрх болцхай!

ЖИРЛҺ. Цаһан, мана хальмг күүкд улсиг серлтә-сегәтә болтха гиж Ленин бас өс келжий?

ЦАҺАН. Ленин күүкд улсиг цуһарайнь тигж келсн юмн. Бидн орс күүкд улсас тату, харцһу бээнэвнд. Селән болһнд медәтә улс сурһдг гер тогтаһад, сурхуль дегц даһх жергтә.

КҮҮКД КҮН. Бичкн күүкдтә улс ямр кевәр сурхмб?

ЦАҺАН. Бичкн күүкдән кәдлмштә цагтан өгч оркдг гер—ясль—бээх зөвтә. Тер герт хот-хоолинь өгәд бичкн күүкд хәләдг улс, дакад эмч бээхмн. Хәрнь, хотндан ирхлэрн, ясль сәкдгин эв-арһ хээх жергтә.

ЦУҺАР. Чик эсв... Сән төр...

Һарч одцхана. Цаһан Жирһл хойр үлднә. Сценә ард дун сонсгдна.

Зарц, яльч болдган уурч,
Залусла әдл төр бәрия...
Эн дән негт болж
Сүл цээллдән болтха,
Келн әмтн ниилж,
Күмн өөдән һартха...

ЦАҺАН (терз тал өөрдэд). Жирһл, наар. Хэлэлч... Эндр мана күүнд улсин сэн өдр.

Хоурн столи өөр ирэд, сууһад, күүнднө. Демонстрац дуулад, һарч одна.

ЖИРҺЛ (саналдад). Кезэ бидн ним болхмб? Та-на келсн тоот кезэ күцх гиж саннат та? Даруд тигж күццэх арһ бээхий? Цуһар дегц медэд, түүг кедг, күцэдг арһ бээхнь...

ЦАҺАН. Жирһл, чи эврәннь ухан, седвэрэрн ик холд үзжәнэч. Бидн цуһар, хажһр хаалһар йовсан медэд, түүгән чиклий гиж санхла, юнгад эс кеж чадх билэвдн. Коммуна парть эн туст зүткэд, кеж йовх кедлмшнь йир ик. Кедр күүнд улс цуһар арднь орхла, күцхнь лавта.

ЖИРҺЛ. Цаһан, ода кезэңк мана йосар, ээж-аавнь күчнэс күүкән күүнд өгхмб?

ЦАҺАН. Уга, ода күүкн дурта, тааста күүндән одхмн. Эк-эцг, һарһдг болв чигн, күүкнәннь хөв-жирһлиг тигж үрэдг йосн уга.

ЖИРҺЛ. Йир айта йосн!.. Би таасжанав. Цаһан, күчэр өмннь күүнд өггдсн күн яахмб?

ЦАҺАН (уха тунһана). Эзнэ дурн... (Жирһл һурниһэд, доргшан хэлэһэд бээнэ.) Не, Жирһл, гертән, эврәннь хотндан ирчкэд, олна кедлмшд орлцхла, йоста сэн жирһл гидг тер.

Көшг хаагдна.

Һурвдгч эклц

Колхозин парвян. Күн суудг ширэ, стол. Ленинэ зург өлгөтэ бээнэ. Цааснд «Хам ниилж кедлмшән кей!», «Коммуна парти һардврта, Ленинэ зааврар социализмдән күрий!»— гиж бичэтэ. Нэдвд, Церн хойр күүндж сууна.

НЭДВД. Церн, ай йир, акад юмн. Күүнд күн олна керг дааж, күцэж йовх гиж кен санжала? Ода хэлэһич: Жирһл залу улсла эдл мал өсклһнд манла хамдан орлцжана. Зүүндн орад уга, нүднд үзгдэд уга, чикнд соңсг-дад уга юм кежәнэ.

ЦЕРН. Нэдвд, тертн үнн. Энтн һанцхн эрдм-сурһу-лин күчн. Дакад болхла, олн-эмтн дөңцхлэ, ю болв чигн кеж болхмн. Ода мана кех кесг кергүд кедл уга бээдг учрнь— харһуһин үүл.

ЖИРҲЛ (өөрэн нег комсомолж жүүктә орж ирнә.) Менд бэнт! Та, Нэдвд, намаг күлэжэнт? Би таниг дуудг учрм—өвс хаджин тускар дуудлав. Эркдарх уга эн долан хонгин дунд өвсән хадж хурах кергтә.

НЭДВД. Терчи үнн, Жирһл, эс гиж халун нарн, хагсу салькнд шатад, шарлад үрж одх. Оданас авн машин, зер-зевән белдж авх кергтә.

ЖИРҲЛ. Та, Цери, машинә тускиг хардж, хамхрха, өвдркә тоотинь ясулж белдхмт. Танд эн жерг даалһж бэәнәв. Дакад худг малтх кергтә.

ЦЕРН. Көлгн уга. Дакад гидм болхла, идх һуйр, уух цә уга яһж көдлмштән хархмб?

ЖИРҲЛ. Эн тоотиг би олна лавжин парвлянла жүүндлөв,— манд цаглань өгх болв. Үүнә тускар тату-таргт харх уга. Манһдуртан цуһар белн болж, өвс хадх һазртан ирх зөвтә.

НЭДВД. Не, тигхлә бидн йовनावдн.

ЖИРҲЛ. Шулуһар йовж, кергтә тоотан белдихәтн. (Нэдвд Цери хойр һарад йовж одихана. Кооку орж ирнә.)

ЖИРҲЛ. Кооку! Мини чеежин зовлңиг меддг болхичн... Кезәнәс нааран ода күртл кеңү зовлң эдлж, кесг уульж йовлав. Дорж-минь яһсн болхв?! Бичкнәсн авн хамдан өсәд, нег-негндән дуран өгәд, үгән авлцсн бишв... Эк, эцгм дурго болад, угатя гигәд намаг өгл уга, аля, азд, әркич Бадмд өгәд, сән жирһл, нарта өдр үзүлл уга, бүрүһин шүдн маля залуһин дажрлһн хойр намаг алн гисн юмн. (Уульна.)

КООКУ. Ода юңгад уульнач? Уульснас олз уга. Дорж ирх, санаһан бичә зов.

ЖИРҲЛ. Дорж ирх гинчи?! Ирхлән, ямаран кевәр әңкрлх биләв!.. Доржас оңгдан нанд әңкр юмн уга.

КООКУ. Жирһл яһж бәәх күмбч? Доржд орхнь мана кеж йовх партин болн комсомолин жерг әңкр биший. Олн-әмтн сән болхла, чи чигн сән болхч. Ухата бәәж, һәртгә үг келнәч. Ода өвс хадлһна көдлмш, мал өсклһн, колхозан батруллһн—әрки жерг гиж жүүндхмн.

ЖИРҲЛ. Терчи, Кооку чик. Не, ода чи үүнәсн һарад, эврәннь жүүкд, көвүдән цуглулж, өвс хадх һазр тал одх кергтә. Дакад Нэдвд, Цери хойрт келчк: белн болхла— цар, мөр, темәһән услж, колхозиннь чледән цуглулж бәәтхә. Би удл уга ирнав.

КООКУ. Не, тигхлэ, би йовсв, Жирһл. Яһж кәдлдгинь үзүлий. Бүрүһин шүдн маляд цокулж йовсн, харһу хальмгин күүкд улс ямаран кевәр кәдлдгинь медүлхвдн.

Һарад йовж одна. Жирһл столин өөр цаас хэләжәнә. Бадм му бәәдлтә, согту орж ирнә.

БАДМ. Менд бәнт, зергәс?! Күүкдин ахлач болсн— күвкәһәд бәнт? Кү үздгән уурад, жү ишкәд һарч одх бәәдлтәт... (Жирһл ду һарл уга, цаасан хэләһәд сууна.) Мендлш уга яһж одвт? Цагтан Бадм сән залу эс билү? Бор мөрм, бүрүһин шүдн малям бәәсн болхнь, чамд үзүлх биләв. Долан дала һатлад чигн чамаг толһаһичн хамхлх биләв.

ЖИРҺЛ. Бадм, аман тат, эс гиж ут келичн керчәд ахрдулад оркхв. Келин бәәнә гигәд кесг үг бийдм бичә келәд бәәһич. Чамар хаалһан заалһш угав, чамла ухаһан негдүлш угав. Чи ман хойран хаалһ оңгдан... Нүдндм бичә үзгд.

БАДМ. Танла күүндж болш уга юмб. Намаг цур мартад хуурсн болжанач.

ЖИРҺЛ. Би чамла үг күүндш угав. Би бийм эврәннь хаалһан меднәв. Чамар заалһшгов.

Цаһан, Дорж хойр орж ирнә.

ЦАҺАН. Жирһл, кенәр хаалһан заалһш угав гинәч?

ЖИРҺЛ. Эн кишва, эрк шилтә байн, Бадмар заалһшв гижәнәв.

Цуһар хәләлднә, Бадм цухрад һарад йовж одна.

ЦАҺАН. Жирһл, тана колхозд шин зоотехник авч ирүв.

ЖИРҺЛ. Сән, сән.

ЦАҺАН. Бәәх бәәр өг. Не, менд бәәцхәтн! Йовнав! (Һарч одна).

ЖИРҺЛ. Цаһан, маңһдур колхозникүдин хург болхм, ирж үзич. (Дорж тал хәләчкәд.) Тана нерн-уситн кемб?

ДОРЖ. Бадмин Дорж.

ЖИРҺЛ. Чи?! Доржвч!.. Би чамаг тәнсн угав. (Һарһаран авад эрглднә.)

ДОРЖ. Би чамаг таньл уга, кен болхв гигәд хәләһәд бәәнәв... Йосндан оңгдан күн болад, таньгдш уга болж очч.

ЖИРҺЛ. Не, Дорж, келжә... Альд йовад йоввч?

ДОРЖ. Би орчлң эргэ йовж, нег сэн күүнлэ харһад, сурһуль дасад, ода йоста күн болж һарвв. Үзш уга зовлң, түрү үзэд, асхрш уга нульмсан асхад, жерлдүлш уга бийм күүнд жерлдүлэд, күүнлэ эдл болх бийм күүнд тоолгдл уга йовад йовсиг чи меднэч. «Өнчнэ кишг өвртнь» гигэд хальмгин үлгүр бээдг. Мини кишг—сурһуль бээж. Ода тана колхозд көдлхэр ирэм эн.

ЖИРҢЛ. Би бас бүрүһин шүдн маляд цокулш уга бийм цокулад, девсүлш уга бийм девсүлэд, өдр, сө уга ууляд йовлав. Аш сүүлднь тесж бээж чадад, балһс орад, сурһуль дасад, ода колхозин ахлач болж бээнэв. Дорж, зовлң дала. Үзвч одак залуг? Бадм өдр болһн ирэд, бийдм амр өгхш: наад бэрх, инэх, уульнцар йовулхш. (Уульна.)

ДОРЖ. Ода юнгад уульнэч? Ууляд керг уга. Сэн жирһлтэ хаалһдан орвдн. Коммуна парть, Советин йосн ман хойрад ик гидг чинртэ төр даалһсн бээнэ. Уульхмн биш, уульсар колхозд олз орш уга, Жирһл. Чи келсн үгэн мартсн болвзгоч. Би хөвдэн мартад угав.

ЖИРҢЛ (нүдэн арчад). Юн үгв?

ДОРЖ. Нуурин көвэд харһхд чи келсн бээнэлмч «ман хойран хаалһ оңгдан» гиж. Ода хаалһмдн негн болад, хоюрн харһад бээвшвдн... Ода юн гиж ухалж бээнэч?

ЖИРҢЛ. Ман хойраг ман хойран седкл, ман хойран кишг харһуль.

ДОРЖ. Зөвтэ болхла, һаран өг, Жирһл! (Һарһаран авлцад, үмслдхэр седнэ, Цаһан орж ирнэ.)

ЦАҢАН. Та хойр сууһа кевтэмт? Жирһл, шидрэ ЦК-н шиидвр һарсн бээнэ. Эврәннь колхоздан жөдлмшин шишлңг бригад бүрдэх жергтэ. Бригад болһнд ю кехинь зааж өгхмн. Дакад эн тоотиг толһалх, итклтэ, чидхчадх күүһэр бригадир тэвхмн.

Дала колхозникүд орж ирчхэнэ.

ЖИРҢЛ. Терчн зөвтэ, маңһдур хург деер күүндж батлх жергтэ.

ЦАҢАН. Не, колхозникүд, тана өмн зогсж бээсн Жирһл Дорж хойр ик хөвтэ, кишгтэ улс. Хоюрн чигн угатя улсин үрдүд, ода болхла, коммуна партин нилчэр сурһульта болад, Жирһл мана колхозин ахлач, Доржнь тана колхозд зоотехник көдлхэр ирж йовна.

КОЛХОЗНИКУД. Тийм, тийм.

ЦАҤАН. Эднэ бээдлэр хэлэхлэ, садн болхар седжэх өггтэ.

Цуһар инэлднэ, альх ташлдна.

НЕГ КОЛХОЗНИК. Батта сэн садн болтха!

ЦУҤАР. Тигтхэ, йөрэл бүттхэ!

ЖИРҢЛ. Та, өвгн, зөвтэ үг келвт. Бидн седжлэри ханьцжанавдн. Ики түрү үзэд, зовлн, зөвүр дааж тесэд, ода жирһлиннь хаалһд орхвдн.

ЦАҤАН. Эднэ жирһл үзэд, бидн колхозникуд, өмн-кэсн үлүһэр чидлэн негдүлж көдлхмн. Бидн нутгтан түрүн, үлгүр болж йовнавдн.

ЦУҤАР. Көдлхмн, көдлхмн!

САҢ. (орж ирнэ). Менд бэнт!

ЖИРҢЛ. Чи, Сарн, жүрч ирвч? Кезэ ирвч?

САҢ. Ирэд бууһад бээсм эн.

ЦАҤАН. Нэ, келжэ, юн соньн зэңг-зэ бээнэ?

САҢ. Мана колхозиг икэр таасж бээнэ. Сэн, большевистск кевэр көдлснд, колхозиннь дотр-дундин керегэн батрулснд манд Улан туг болн тавн миңһн арслнғ мөңгэр мөрэ өгчэнэ. Улан тугнь эн! (Һарһад үзүлнэ.)

ЦАҤАН. Колхозникуд! Эн Улан туган һартасн алдл уга, неран бузрдулл уга көдлхмн.

НЕГ КОЛХОЗНИК. Өгсн эн өлзэтэ Улан тугиг, алдл уга бэрхин төлэ ноолдхмн.

ЖИРҢЛ. Залус! Эн Улан туг авсн мана колхоз өмн-кэсн үлүһэр шунж, шамдж, көдлмшэн кех зөвтэ. «Негнь цуһараннь төлэ, цуһар негнәннь төлэ» — гиж келдг биший, тигхлэ мана бригадмуд ард үлдсэн шамдж көдлгэд, социалистическ дөрлдэ делгүүлж, эн хавр кех көдлмшэн ончтаһар күцэх зөвтөвдн. Тер цагт Улан туг манд оньдин үлдхнь лавта!

Илтернационал дуулна.

Көшг хаагдна.

	· НАРГ	
Цаһан хаалһ	.	3
Сээхлэ	.	50
Жирһлин хаалһ		73
Тосхлтд		86

Б. Эрдниев.

Избранные пьесы.

На калмыцком языке.

Редактор А. Балакаев. Художник Б. Данильченко.

Художественный редактор Г. Уладжиев.

Техн. редактор Я. Гайдаш. Корректор Х. Бадмаева.

Калмыцкое государственное книжное издательство, г. Элиста, 1961 г.

Сдано в набор 26.VII-61 г. Подписано в печать 6.X-61 г.

Авт. л. 5,85. Уч.-изд. л. 5,95. Печ. л. 5,74.

Бумага 84×108¹/₃₂. Бум. л. 1,75. Тираж 500 экз. Заказ 4707.

K01234. Цена 30 коп.

Краевая типография, г. Ставрополь, ул. Артема, 18.